

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 26. září 2023 ve věcech č. 265/17 a 26473/18 – *Yordanov a ostatní proti Bulharsku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že došlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě tím, že byl stěžovatelům v občanském soudním řízení zkonfiskován majetek na základě zákona o zabránění nezákonně nabytého majetku, aniž by vnitrostátní orgány určily, z jaké konkrétní trestné či přestupkové činnosti mohl sporný majetek pocházet, a aniž by doložily souvislost mezi touto činností a daným majetkem.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelům byl rozhodnutími vnitrostátních orgánů zkonfiskován majetek na základě zákona o zabránění nezákonně nabytého majetku z roku 2012 („zákon“), který nahrazoval předchozí zákon z roku 2005 o propadnutí výnosů z trestné činnosti (v této souvislosti viz *Todorov a ostatní proti Bulharsku*, č. 50705/11 a 6 dalších, rozsudek ze dne 13. července 2021). Zákon zřídil komisi pro odhalování nezákonně nabytého majetku („komise“), tj. majetku, „pro který nelze určit žádný zákonný původ“. Zákon tedy na rozdíl od svého předchůdce z roku 2005 již pro zabavení majetku nestanovoval podmínku prokázání trestné činnosti, ze které měl sporný majetek vzejít. Do osobní působnosti zákona spadaly veškeré osoby, vůči kterým existovalo podezření (podmíněno vzneseným trestním oznámením) ze spáchání některého z uvedených trestných činů, a také osoby, vůči kterým bylo správním soudem shledáno, že spáchaly některý ze stanovených správních přestupků, který jim přinesl značný zisk (v té době stanoven na aspoň 76 700 eur), který stát nemohl vymáhat jiným způsobem. O zabránění majetku na návrh komise rozhodovaly občanskoprávní soudy podle občanského soudního řádu za poskytnutí možnosti dotčeným osobám vyjádřit se k předloženým důkazům a obhajovat se.

V obou případech byl stěžovatelům zabrán majetek z důvodu spáchaného daňového úniku a u druhé stížnosti i kvůli podvodnému pobírání přídavků na dítě. První stěžovatel byl v Bulharsku v roce 2012 odsouzen za daňový únik ve výši přibližně 46 000 eur za období mezi lety 2005 a 2008. Jelikož poté daň dodatečně zaplatil, byla mu vnitrostátními soudy pouze uložena pokuta ve výši 2 046 eur. Na základě tohoto rozsudku komise začala řízení o zabavení majetku, který stěžovatel v roce 2008 v Bulharsku nabyl a jehož hodnota značně přesahovala stěžovatelem prokázanou výši zákonného příjmu (rozdíl přibližně 800 000 eur).

Vůči druhé skupině stěžovatelů, manželskému páru a společnosti vlastněné manželem, komise podala návrh na zabavení jejich majetku na základě odsuzujícího rozsudku bulharského soudu z roku 2014 pro daňový únik ve výši přes 26 700 eur za období mezi lety 2008 a 2013. Rozdíl mezi nabytým majetkem a zákonným příjmem činil přes 348 000 eur.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 1 PROTOKOLU Č. 1 K ÚMLUVĚ

Stěžovatelé namítali, že zabráním jejich majetku došlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

a) *Existence zásahu a použitelné pravidlo*

Strany se shodly na tom, že zabráním majetku stěžovatelů došlo k zásahu do jejich práva na pokojné užívání majetku ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1. Soud konstatoval, že není nutné určit, které ze tří pravidel obsažených v čl. 1 Protokolu č. 1 má být v projednávaném případě použito, jelikož použitelné obecné zásady jsou stejné: jakýkoliv zásah do majetkových práv musí být stanoven zákonem ve veřejném zájmu a nastolit spravedlivou rovnováhu mezi požadavky obecného zájmu a právy dotčených jednotlivců (*Todorov a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 182).

b) Zákonnost

Soud konstatoval, že zásah do práv stěžovatelů se opíral o příslušná ustanovení zákona z roku 2012, což stěžovatelé ani nezpochybňují.

c) Legitimní cíl

Ve věci *Todorov a ostatní* Soud shledal, že zabavení majetku podle původního bulharského zákona z roku 2005 sledovalo legitimní cíl ve veřejném zájmu, tedy zabránění nabývání a užívání majetku pocházejícího z trestné činnosti (tamtéž, § 186). Na druhou stranu, ve věci *Dimitrovi proti Bulharsku* (č. 12655/09, rozsudek ze dne 3. března 2015, § 53–54) Soud shledal porušení čl. 1 Protokolu č. 1 kvůli zabavení „příjmu nesouvisejícího s prací“ podle jiného bulharského právního předpisu, jelikož tam uvedené cíle (dosažení spravedlnosti, rovnosti a spravedlivých podmínek pro podnikání) byly příliš obecné a vágní, a také kvůli tomu, že vnitrostátní orgány se v rámci posuzování návrhu na konfiskaci nezabývaly prokázáním spáchané trestné činnosti.

Zákon z roku 2012 podle vlády sledoval dva cíle: potírání korupce a organizovaného zločinu a zabránění nabývání a převodu majetku nezákonným způsobem. Vláda navíc odůvodňovala přijetí zákona tím, že původní zákon z roku 2005 nenaplňoval účinně své cíle vzhledem k tomu, že umožňoval zabavení majetku pouze po vydání soudního rozhodnutí, které stanovovalo trestní odpovědnost dané osoby za spáchání trestného činu v tomto zákoně uvedeného. Soud tedy shledal, že i zákon z roku 2012 sleduje legitimní cíl, a to zabránit nezákonnému nabývání majetku skrze trestnou či přestupkovou činnost.

d) Přiměřenost

1. Obecné zásady a napadená právní úprava

Obecně musí zásah do vlastnických práv nastolit spravedlivou rovnováhu mezi požadavky veřejného zájmu a právy jednotlivce, přičemž je státům přiznán široký prostor pro uvážení, pokud jde o obecná opatření politické, hospodářské nebo sociální politiky. Jednotlivec však musí mít rozumnou možnost obhajovat se a účinně napadat opatření ze strany státu, která zasahují do jeho vlastnických práv zaručených čl. 1 Protokolu č. 1 (*Todorov a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 187–188 a 200–211).

Při posuzování přiměřenosti zabavení majetku v projednávaných případech Soud nejprve zhodnotil obecnou přiměřenost napadené právní úpravy, tedy zákona z roku 2012, ve světle judikatury a obzvláště věci *Todorov a ostatní*, kde se zabýval předchozí vnitrostátní úpravou. Soud shledal, že nynější právní úprava sdílí několik nedostatků nacházejících se i v předchozí úpravě. Konkrétně se jedná o rozsáhlý seznam činů, u nichž lze nařídit konfiskaci (tamtéž, § 95), široké časové rozpětí, vůči kterému lze požadovat doložení zákonnosti příjmů (z původních 25 let sníženo na 10 let; tamtéž, § 98), a které je navíc umocněno retroaktivní působností zákona (vztahuje se i na činy spáchané před rokem 2012, což je i případ prvního stěžovatele). Výše uvedené charakteristiky jednotlivcům ztěžují důkazní břemeno, které nesou při prokazování zákonnosti příjmů (tamtéž, § 202). Vnitrostátní soudy navíc v praxi odmítají přijmout prohlášení svědka jako důkaz postačující k prokázání uskutečněných transakcí, a tedy jako důkaz zákonnosti příjmu (tamtéž, § 208). Dalším problematickým aspektem je dle Soudu skutečnost, že zákon zjevně operuje na základě předpokladu, že dotčené osoby jsou zapojeny do nespécifikované nezákonné činnosti, a to po dobu několika let, bez nutnosti takovou činnost prokázat (srov. tamtéž, § 206).

Nakonec základním nedostatkem nového zákona je to, že oproti zákonu předešlému došlo k odstranění stěžejní procesní záruky v podobě nutnosti prokázání souvislosti mezi nabytým majetkem a spáchaným trestným činem. Výkladové rozhodnutí bulharského Nejvyššího soudu z roku 2018 sice takovou podmínku zakotvilo, parlament však tento závěr v témže roce zrušil přijetím novely zákona.

Soud přesto připomněl, že všechny výše uvedené faktory samy o sobě, ani kumulativně, nemůžou automaticky vést k závěru o porušení požadavku přiměřenosti. Naopak Soud považuje za nutné, aby posoudil v každém jednotlivém případě, zda vnitrostátní soudy v rámci řízení o návrhu na zabavení nezákonně nabytého majetku uvedly konkrétní podrobnosti o trestné či přestupkové činnosti, ze které měl majetek plynout, a odůvodnily souvislost mezi majetkem a činností, tedy to, že majetek mohl

pocházet z dané činnosti (tamtéž, § 200–214). Soud zároveň zdůraznil, že nezákonný původ majetku nemusí být prokázán nade vší pochybnost, jak vyžaduje trestněprávní důkazní standard (*Phillips proti Spojenému království*, č. 41087/98, rozsudek ze dne 5. července 2001, § 53, *Veits proti Estonsku*, č. 12951/11, rozsudek ze dne 15. ledna 2015, § 74, a *Silickiene proti Litvě*, č. 20496/02, rozsudek ze dne 10. dubna 2012, § 68).

2. Projednávané případy

Soud shledal, že vnitrostátní soudy rozhodovaly o obou nařízených zabaveních majetku stěžovatelů výhradně na základě existence předešlých odsuzujících rozsudků. Se závěry vnitrostátních soudů, že zabavené majetky neměly zákonný původ, jelikož stěžovatelé nebyli schopni takový původ doložit, respektive neodůvodnili značné rozdíly mezi zdroji jejich zákonných příjmů a hodnotami majetku, se Soud ztotožnil, neboť tyto závěry nevykazovaly známky svévole ani zjevné neopodstatněnosti (*Todorov a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 216). Avšak tyto závěry samy o sobě podle Soudu nelze považovat za postačující k nařízení konfiskace. Vnitrostátní soudy jsou povinny určit, z jaké konkrétní trestné či přestupkové činnosti mohl sporný majetek pocházet a doložit souvislost mezi touto činností a daným majetkem, což v dotčených řízeních neudělaly. Ve vztahu k prvnímu stěžovateli navíc Soud poukázal na skutečnost, že trestná činnost, kterou spáchal a pro kterou byl odsouzen, mu nepřinesla žádný finanční zisk, jelikož dlužnou daň dodatečně zaplatil.

Soud tudíž dospěl k závěru, že konfiskace v obou projednávaných případech nebyly přiměřené, a tudíž došlo k porušení práva stěžovatelů na pokojné užívání majetku podle článku 1 Protokolu č. 1.